

„Kranjskem, blizu štajerske meje“ (str. 78.) je videla gospodarstvo, urejeno kakor modél; kaj bo našla šele v Ameriki! Kako zaostala pa je Hrvaška!

Vsi dokazi in sklepi v romanu nas meritorno ne zadovoljijo, zanimivo razpredeni pa so vsi.

Dr. Jos. Tominšek.

Splošni pregled

Odkritje Vilharjevega spomenika v Postojni. Miroslav Vilhar je umrl leta 1871. na svojem gradu Kalcu. Pet let po njegovi smrti leta 1876. se je sestavil v Zagorju odbor, ki je pričel nabirati prispevke za Vilharjev spomenik. Nabrana vsota, ki ni zadostovala, se je naložila v hranilnici in pri tem je ostalo do našega stoletja, ko je prenovljen odbor sklenil postaviti Vilharju spomenik v središču Notranjske, v Postojni. Po mnogih pripravah in po intenzivnem nabiranju prispevkov je sedanji odbor pod načelstvom g. Jos. Lavrenčiča mogel uresničiti načrt, ki se je v ožjem obsegu bil zasnoval že pred 30 leti. Dne 12. avgusta t. l. se je ob ogromni udeležbi vršil pravi narodni praznik Notranjske: odkril se je Vilharjev spomenik.

Spomenik stoji na glavnem trgu v Postojni; ozadje mu je ljudska šola z nasadi. Osnovo zanj je napravil arhitekt Iv. Jager, sam Notranjec-Pivčan, in mu je namenoma skušal vtisniti notranjski značaj: iz piramidnega podstavka iz domačega repentaborskega kamena (ta podstavek je delo Ivana Čaharije) izvira studenec; ob izlivku se objemljeta človeški ribici, a na podstavku je bronast doprsni kip Vilharjev, delo kiparja Alojzija Repiča. Na faseti piramide se sveti Vilharjevo ime in pod njim zadnji verzi iz ponarodne Vilharjeve pesmi „Na jezeru“: „Čujte gore in bregovi, da sinovi Slave smo“.

Slavnostno odkritje samo je opisano v naših dnevnikih (13. avgusta); mi le na kratko beležimo glavne točke. — Zbrana je bila vsa Notranjska in posebna vlaka iz Ljubljane in iz Trsta sta pripeljala okrog 1200 zunanjih gostov. Sešli so se tudi mnogobrojni sorodniki Vilharjevi; med njimi je došel iz Zagreba Miroslava Vilharja sin, skladatelj F. S. Vilhar. — Slavnostni govor pred spomenikom je imel prof. dr. Josip Tominšek, ki je izvajal te-le misli: Vilhar je pravi sin Notranjske, ki krije v sebi toliko čudovitega in tajinstvenega. Notranjec skriva — ne tako Gorenjec ali Dolenjec — v sebi zaklade in treba jih je šele odkrivati. Prvi, ki nam je razkrival prirodna čudesa Notranjske in srčne skrivnosti Notranjcev, ta je bil M. Vilhar. A-kar je odkril, to je postalo last celega naroda. Njegove pesmi so se udomačile pri vsakem ognjišču i v vasi i v mestu tako, da se je pričelo pozabljeni, da so Vilharjeve in ne pristno narodne. Zdaj pa, ko se Vilharju klanja ves narod, mu moramo dati in priznati, kar je njegovega. Nato je govornik, omenivši glavne podatke iz dokaj burnega Vilharjevega življenja, slikal natančneje, kako je Vilhar, prevzemši gospodarstvo na Kalcu, rastel in rasel v narodni zavesti, kako je pesnil in pel in bodril ljudstvo z živim zgledom in z živo besedo, da je kot pesnik, skladatelj in naposled kot dramatik, pa tudi javno delujoč kot probuditelj pridobival najprej ožje kroge, potem široke mase. Omenil je govornik tudi značilne primere iz Vilharjevih del, dotaknil se je političnega njegovega delovanja (list „Naprej“!) ter je sklenil s pozivom, naj ostane Notranjska zvesta, Slovenija pa hvaležna možu, ki je žrtvoval za blage namene svoje duševne in telesne sile ter svoje imetje. —

Splošni pregled.

Ko je nato predsednik slavnostnega odbora (Josip Lavrenčič) izročil spomenik občini postojnski v oskrbo in sta mu odgovorila župan g. Pikel in načelnik trškega oskrbnništva, g. Ditrich, ter je g. fil. Cividini govoril v imenu Hrvatov, [so] zapela zbrana pevska društva slavnostno kantato, ki jo je v to svrho uglasbil F. S. Vilhar; ta je tudi raz oder izrekel zahvalo za izredno čast, ki je bila izkazana njegovemu očetu. — Popoldne je bila za posetnike dve uri odprta jama in nato se je vršila ljudska veselica.

Slavnostni odbor je izdal tudi posebno „Vilharjevo spomenico“, v kateri razpravlja dr. Jos. Tominšek podrobno o Vilharjevem življenju in delovanju, a v drugem njenem delu je ponatisnjenih nekaj Vilharjevih pesmi, ki jih je izbral in uredil A. Aškerc.

Stoletnica Matevža Hladnika. — Ni bil bogve kako sloveč pesnik Matevž Hladnik, a v svoji dobi je njegovo literarno delovanje imelo tako častno mesto, da se spodobiti tudi „Zvonu“, da se spomni stoletnice njegovega rojstva. Rodil se je 30. avgusta 1806. leta v Trebčah pri Črnem vrhu. Leta 1832. je postal mašnik ter je kaplanoval par let v Devinu, a leta 1837. je dobil učiteljsko službo na nekdanji nižji realki v Idriji. Nekaj časa je bil tudi učitelj slovenščine na goriški gimnaziji. Ker pa je bil vedno bolehav, je šel v pokoj l. 1860., a umrl je 18. januarja 1865. l. v Gorici. Svoj životopis je sestavil v vezani besedi. Začetek se glasi tako:

Kranjska vas Črni verh nad Idrijo me je rodila
V sélici Trebče, četert ure od cerkvene vasi.
Leta osemnajst sto in šest me Matevža kerstila,
Klical domá se Hládnik, ptujc mi Hládnik veli.

Največ je dopisoval v „Novice“, pa tudi „Zgodnja Danica“ je prinesla mnogo njegovih sonetov. Za vzor pesniške dovršenosti mu je bil Koseski, kar pač priča dovolj o njegovem slogu. Tako je leta 1852. priobčil v „Novicah“ „Mojstru pevcov“ (Koseskemu), leta 1854. pa: „Ivanu Koseskimu za god“. Drugi vzor mu je bil Vodnik; v „Vodnikovem spomeniku“ sta dve njegovi pesmi. Nadalje je priobčeval svoje pesmi še v „Učiteljskem Tovarišu“, v „Glasu“ in „Bčeli“. Podpisoval se je razno: M., M. Hladnik, Bogomil, Rodoljubski, Svetogorski, Tomajski, Trebski, Balantinov itd. Boljši nego v verzih je bil v prozi. Svoje pesniške žile tudi sam ni precejnal, to je povedal v sonetu „Skerjančik“:

„Ne merim s pesnikov se velikani;
Skerjančik majhin je, al' — živo poje!
Slave naj drugi unajne vam lepote;
Kar pojem jest, slovelo bo jedrote —
Vse živo, krepko, vse izvirno moje.“

Z Vodnikom se je sam rad primerjal, češ, oba Kranjca, duhovnika, šolnika, oba jezike učila, oba preganjana in na stare dni pomanjkanje trpela. Zložil si je tudi po Vodnikovem zgledu spomin:

„Po men' ne bode hčere, sina,
Al' svest sem si na vek spomina;
Zastonj se pevc ne vbivam:
Non moriar, sed vivam!“

Hladnik je bil velik čudak, ki se je jezil na vsako novotarijo v pisavi ter zložil za take pisatelje celo vrsto epigramov. Iz tega vzroka je pretrgal pozneje vse vezi z „Novicami“ in „Danico“.

Njegova precej obširna literarna zapuščina se hrani v nadškofijskem seme-
nišču v Gorici. — Nagrobnico si je zložil sledečo:

„Počivam tu Matevž Hladnik,
Duhoven, pesnik, šolsk učnik;
Vasica Černi verh rodila,
Me v grob Gorica položila.“

B.

Stoletnico rojstva in petdesetletnico smrti Jovana Sterije Popovića
bodo slavili Srbi v Vršču dne 21. in 22. septembra t. l. Popović je bil oče srbske
drame, eden največjih srbskih pesnikov in pisateljev; njegova dela žive še danes
v književnosti in na pozornici. On je tudi osnoval najznatnejše prosvetne zavode
srbske, kakor „Srbsko učeno društvo“, „Srbsko akademijo nauk“ in kralj. srbsko
narodno gledališče v Belgradu. Srbska pravoslavna cerkveno-šolska občina v Vršču
pozivlje tudi Slovence, naj se zbero okoli Popovićevega groba in ga obeležijo z
vidnim znakom ljubavi in zahvalnosti, dostojnim spomenikom, ki bo potomcem
kazal slavo pesnikovo in kulturno zavest srbskega naroda. — Kdor se hoče slavja
udeležiti, naj naznani to najdalje do 7. septembra predsedniku pripravljalnega
odбора, g. dr. Marku Rančinu v Vršču (Vršac), da mu priskrbe stanovanje.

Tudi mi kličemo: slava spominu velikega Popovića!

Pristopajmo k „Matici Hrvatski!“ Sredi političnih kriz sta stopili „Matica
Slovenska“ in „Matica Hrvatska“ v ožjo zvezo, da bi očuvali dedino naših prepo-
roditeljev in ovarovali tisočletno našo zajednico. Vsled tega dobiva „Mat. Slov.“ po
Hrvatskem nove poverjenike in več članov, nego jih je imela doslej. Število
slovenskih članov „Matice Hrvatske“, ki je zadnja leta močno padalo radi naše
brezbrižnosti, pa mora tudi zopet rasti, da naš idealizem ne ostane na papirju.
Članarina „Matice Hrvatske“ je 3 K, a knjig dobimo 9, reci: devet, leposlovnih in
poučnih. Med njimi bode letos kot nekaj posebnega: „Kolo hrv. umetnikov“,
zbornik v velikem formatu z reprodukcijami 50 del hrvatskih slikarjev in kiparjev,
prava salonska knjiga. Drugi velik zbornik je „Hrv. Kolo“, kjer bode poleg po-
vesti in črtic tudi par razprav o Slovencih v slovenskem jeziku. Končno pa je
zlasti poudariti „Antologijo (Cvetje) slovenskega pesništva“ od Vodnika
do najnovejše dobe. Priredi jo prof. dr. Ilešič. Doslej nismo imeli Slovenci take
antologije. Že radi te antologije mora pristopiti k „Matici Hrv.“ vsak Slovenec, ki
mu je mar naše književnosti. Sploh bo odslej „Matica Hrv.“ izdajala tudi po eno
slovensko knjigo. — Vsak novi slovenski član „Matice Hrvatske“ dobi hrvatsko-
slovenski slovarček navrh.

Natječajne nagrade „Matice Hrvatske“. Uprava „Matice Hrvatske“ raz-
pisala je za god. 1906. pet natječaja za književne nagrade, i to: iz zaklade I. N.
grofa Draškovića (K 2000.—), zatim iz svoje imovine pod imenom zaklada: Dušana
Kotura (K 900.—), — Adolfa Veber-Tkalčevića (K 900.—), Terezije pl. Tomašić
(K 50.—) i Aleksandra pl. Vušića (K 2000.—), pa upozorjujući na to hrvatske knji-
ževnike javlja, da će potanke tiskane uvjete natjecanja na zahtjev poslati svakomu,
tko ih zatraži. (Glej razpis na ovoju!) *Uprava „Matice Hrvatske“.*

Razstava v Sofiji. Udeležba slovenskih slikarjev na II. jugoslovanski razstavi
v Sofiji je vsekakor častna. Odposlali so okoli 80 slik in risb, in sicer so razstavili
svoja dela: Ferdo Vesel, R. Jakopič, M. Jama, M. Strnen, M. Klein,
Iv. Grohar, Saša Šantel, Jeti Šantlova, A. Gvaiz, Iv. Marčič, P.
Žmitek, Iv. Vavpotič, Srečko Mogolič, Iv. Sever, Maks Klodič
pl. Sabladovski in A. Berthold.